

Sekundárne osídlenie vyšších polôh a strach z mora s pôsobili asi tsunami (asi v rámci „Veľkej potopy“), čo sa prejavilo aj v ostatných latinskoamerických štátoch.

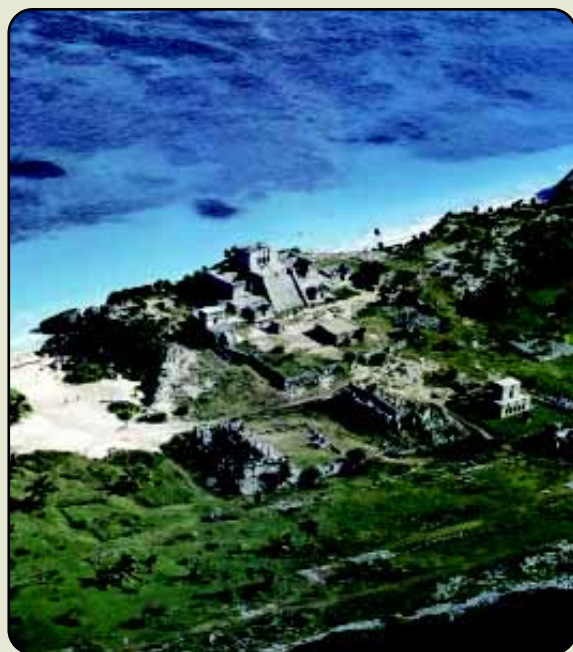
V **Hondurase** zatiaľ nepreskúmali významné mayské náboženské centrum **La Colorada**. Doteraz najznámejšie a najstaršie mayské sídlo **Copán** (objavený roku 1839; dnes svetové dedičstvo) osídlené už v rokoch 1500 – 800 prnl., nazývané aj **Mayské Athény** alebo **Centrum mayskej vedy**, postavili na akropole – Hornom meste s centrálnou pyramídou, palácami a terasami. Okolo sa rozprestiera päť námestí nad riekou Copán (na ploche 30 ha), ktorá nad nárazovým brehom vytvorila 36 m vysokú stenu dlhú viac ako 300 m – najväčší archeologický rez/odkryv na svete s viditeľnou úrovňou starších námestí a výsledkov stavebných aktivít. Ich rozvoj začal najmä za vlády K'ínich Yax K'uk' Mo'a/Prvého quezala a aru (426 – 437), následne vyše 400 rokov uznávaného ako boha. Pochovali ho pod pyramídou Hunal, pos tavenou v teotihuakánskom štýle *talud a taltero* v strede copánskej akropoly. Mesto z rokov 400 – 822 n. l. ďalej tvorí 16 satelitných skupín objektov do vzdialenosti 11 km od hlavnej skupiny objektov okolo Hlavného ceremonijného námestia/Plaza de Ceremonias (76 x 76 m) s 2 - 4 m vysokými stélami (38; na stéle B s dvomi bradatými mužmi) a oltármi (napríklad obrovskou dvojhlavou korytnačkou). Stavby na ploche 5 ha tu dosahujú výšku 38 m. Najkrajšie chrámy č. 11, 26 a 22 pochádzajú z klasického obdobia rokov 749 – 810 n. l., pričom posledný z nich zasvätili Venuši. Z 94 m dlhého a 38 m širokého nádvorja chrámu č. 26 vedie 9 m široké unikátne Schodisko hieroglyfov/Escalinata Jeroglífica z rokov 544 – 751, tvorené 63 schodmi s najdlhším mayským nápisom vôbec (cca 2 500 glyfov). Veľký kamenný stĺp/oltár Q s basreléfom 16 postáv (asi copánskych vládcov) na úpätí Veľkej pyramídy na Západnom nádvorí bol údajne roku 776 za vlády Yax Passaj Chan Yoata (763 – 810) miestom stretnutia najvýznamnejších mayských astronómov (dokázali určiť obežnú dráhu Zeme okolo Slnka s presnosťou na 365,242 129 dňa; podľa gregoriánskeho kalendára len na 365,242500 dňa; najmodernejšie výpočty na 365,242198 dňa). Na Východnom nádvorí vyniká Schodisko jaguárov/Escalinata de los Jaguares ukončené sochou jaguára a v stene polmetrovými hlavami „bohov“. V roku 1977 pomocou radaru Galileo II. z NASA objavili archeológovia Arizonskej univerzity rozsiahly kanalizačný systém a vodné rezervoáre, čo svedčí o vysokej úrovni vodohospodárstva Mayov. K ich ďalším sídlam patria napríklad **Naco, Santa Rita, Los Higos, La Florida, El Puente, Rio Amarillo, El Abra**. Ich prepojenie na staršie osídlenie

(ako **El Gigante** z 6400 - 5000 prnl.) zatiaľ nebolo preukázané.

V **San Salvadore** z pyramidálnych stavieb je najznámejšia Halehuapa (Pyramída, na ktorej upaľovali obeť) s čadičovými monolitom – Veľkou stélou/Estela de Tazumal (2,65 x 1,16 m). Nachádza sa v **Zona Arqueológica de Chalchupá** (z rokov 1200 – 200 prnl.; 72 km od hlavného mesta), ktorá zahŕňa lokality osídlené v rokoch 1200 prnl. – 1524; z predklasického obdobia **El Trapiche, Las Victorias a Bolinas**, z klasického obdobia **Casa Blanca**, pyramidálny **Tazumal a Amulunga** a z poklasického obdobia **Laguna Seca a Pampe**. Najznámejšie ceremonijné centrum z rokov 600 – 900 n. l. **La Campana de San Andrés** na 35 ha v doline Zapotitan (33 km západne od hlavného mesta) charakterizujú aj ďalšie neodkryté pyramídy, platformy a menšie štruktúry z adobe okolo obradového nádvorja. Výskum týchto stavieb a asi 15 moundov dokazuje, že ho obývali už Olmekovia a Mayovia, neskoršie Aztékovia a Pipilovia. 37 km severne od hlavného mesta zaniklo klasické mayské sídlo **Cihuatán** a 136 km od hlavného mesta ďalšie mayské sídlo **Quelepa** s cca 40 štruktúrami. Pyramídy, terasy a ihriská z rokov 650 – 950 n. l. charakterizujú aj sídlo **Cara Sucia** pri Ahuachapáne.

Mayské rytiny, basreliefy a petroglyfy na **Isla de Ometepe** a na ostrovoch **Archipiélago de Solentiname** naznačujú, že mayské osídlenie zasahovalo aj na územie dnešného štátu **NICARAGUA**. Nasvedčujú tomu aj staré tomby na ostrovoch **Zapatera a Isla del Muerto** v jazere Lago de Nicaragua/Cocibolca (8 264 km²) spojeného cez Río Tipitapa s Lago de Managua/Xolotlán (1 134 km²) pôvodne s bohatým výskytom rýb, vrátane žralokov a piliarov. V Manague sa našli v tufoch stopy nôh ľudí a živočíchov spred 4 000 rokov (**Huellas de Acahualinca**), dokazujúce predmayské osídlenie a migrácie v okolí jazier. Nálezisko **El Cauce** sa datuje do roku 4800 prnl. K najstarším patrí aj pacifické nálezisko **El Bosque**.

Kým zatopený pevninský most v Beringovom mori medzi Aljaškou a Čukotkou už asi nevydá svoje „svedectvá“, stredoamerický pevninský most pokrytý „palesmi“ ešte len čaká na nové objavy, ktoré môžu modifikovať viaceré názory na ľudstvo, rozvoj civilizácií a ich vplyvov na zmenu environmentu nielen v regionálnom meradle. Zmeny klímy, veľká potopa a dopyt po prírodných zdrojoch výrazne zmenili nielen osudy jednotlivých civilizácií, ale aj celého

Tulúm

ľudstva. Súčasná environmentálna situácia a tzv. globálna civilizácia nie je výplodom Západnej kultúry (pôvodná západná kultúra zanikla dávno pred ňou), ale Východnej kultúry budovateľov „pyramíd“, prenesenej cez Grécko a Stredomorie do Európy a z nej do Nového sveta, kde medzitým už civilizácie budovateľov pyramíd zaznamenali určitú stagnáciu, úpadok až zánik. Avšak, tak ako aj inde v „civilizovanom“ svete, stihli zmeniť jeho environment.

„Šiesteho roku Kana a jedenásteho Muluca v mesiaci Zaca došlo k strašným zemetraseniam, ktoré pokračovali bez prestania až do trinásteho Chuenu. Zem kopcov a blata bola obetovaná. Dvakrát sa nadvihla a v priebehu noci náhle zmizla. Panva sa stále dríasala pôsobením vulkanických síl. Tým, že zem bola uväznená, na rôznych miestach niekoľkokrát klesla a zase sa zdvihla. Nakoniec súš zmizla a desať zemí bolo roztrhnutých na dva kusy a tie rozlamané na kúsky. Nedokázali odolať sile drasov a potpili sa so 64 miliónmi obyvateľov 8 060 rokov pred napísaním tejto knihy.“

(z mayského kódexu Tro-Ano/Tro-Cortesianus/Codex Madridensis)

RNDr. Jozef Klinda

FOTOSÚŤAŽ

Viete, kde sa hrajú vaše deti?

Máme tu leto a s ním prázdniny. Dva mesiace v roku, ktoré deti najviac milujú. Dva mesiace hier a zábavy. Slnko, príroda, more a... ulica. Nuž, áno, často práve na ulici trávia naše deti svoje voľné chvíľky. Najmä deti mestské, sídliskové. Detských ihrísk a miest, kde by sa mohli bezpečne hrať, je pramálo, o športoviskách ani nehovoriac. Deti si často hľadajú náhradné možnosti zábavy a ako vidieť na fotografii Ivana Tichého, nie vždy sú to ideálne miesta na hranie. V tomto prípade vôbec nie. Tu deti nemajú čo hľadať. A už vôbec tam nemá čo hľadať ten vrak...

Nachádzajú sa aj na vašom sídlisku, na vašej ulici podobné „zákutia“? Alebo ste svojim deťom vybudovali bezpečné ihriská a športoviská, kde ich počas prázdnin môžete pokojne nechať hrať sa? Napíšte nám o nich a pošlite aj fotografiu.

Vaša redakcia